

Званичници Србије, али и већина економиста, истичу да су невоље са којима се суочава домаћа привреда, последица светске економске кризе и екстерних ограничења. Чињеница је, међутим, да се екстерна ограничења, бар у првих девет месеци ове године, нису значајније негативно одразила.

У широј стручној, а посебно политичкој јавности, пренаглашава се негативан утицај ниже стопе раста физичког обима светске трговине робе и услуга (пад са 12,8 одсто, колико је забележено у 2010, на око 7,5 одсто у 2011). Пренаглашен је и утицај пада стопе раста увоза робе и услуга развијених земаља са 11,7 на 5,9 одсто. И најзад, предимензиониран је и утицај споријег раста извоза низа производа и пад цена, пре свега пољопривредних и производа црне и обојене металургије, на светском тржишту. Притом се заборавља да су негативни трендови почели да се испољавају средином, или још прецизније, у трећем овогодишњем кварталу. Уз то, према процени ММФ-а, цене примарних производа ће у 2011. у просеку бити за 21,2 одсто више него у 2010, што свакој земљи у чијој структури извоза доминирају ти производи, а такав је случај са Србијом, априори омогућава висок раст вредности укупног робног извоза (према подацима Републичког завода за статистику, вредност извоза примарних производа, изражена у доларима, у првих девет месеци била је за 14,5 одсто виша него у истом периоду 2010, што је у великој мери омогућило раст вредности целокупног робног извоза за 10,6 одсто). Подаци такође говоре да је, упркос јачању економске кризе у еврозони, вредност робног извоза (у еврима) оствареног у периоду јануар-септембар, била за 19,2 одсто виша него у истом периоду лане, док је изражено у доларима реч о расту од 28,1 одсто. Робни извоз у развијене земље (изражено у доларима) порастао је у просеку за чак 26,1 одсто, при чему је у Италију извезено 28 одсто више робе, а у Грчку 20 одсто.

Робни извоз Србије у октобру (изражен у еврима), за само 4,8 одсто био већи него у истом месецу 2010, односно за 6,3 одсто (изражено у доларима).

Затварање једне од високих пећи у компанији Ју ес стил у Смедереву и успоравање увоза у еврозони, и у још неким земљама (уз интерне факторе) имали су за последицу да је робни извоз у октобру (изражен у еврима), за само 4,8 одсто био већи него у истом месецу 2010, односно за 6,3 одсто (изражено у доларима). То је имало за последицу пад стопе раста робног извоза на 17,5 одсто (изражено у еврима), односно на 25,33 одсто (у доларима) што је, ипак, веома висок раст. Динамиком извоза у првих девет месеци не

може се објашњавати драстично успоравање раста БДП-а у прва три квартала, који је према подацима РЗС, у првом кварталу износио 3,7 одсто, у другом 2,4 одсто, а у трећем само 0,7 одсто. Не бих се изненадио да рачуница покаже да у трећем кварталу није било раста, већ да је забележен пад БДП-а.

Према подацима Туристичке организације Србије, у првих девет месеци број страних туриста који су посетили Србију био је за 5,2 одсто већи него у истом периоду лане, док је број ноћења за 6,9 одсто надмашио прошлогодишње резултате.

Кад је реч о услугама, иако се у условима светске економске кризе и успоравања раста светске трговине комерцијалних услуга, могло очекивати да ће се то неповољно одразити и на извоз из Србије, подаци говоре да се то, ипак, није догодило. Извоз услуга из Србије у првих девет месеци премашио је 2,16 милијарди евра и био је за 13,5 одсто већи него у истом периоду 2010. Обрачунато у доларима, извоз је износио 3,56 милијарди, односно раст за 22,2 одсто (у размени услуга са иностранством остварен је чак и мали суфицит). Ови, рекло би се солидни, резултати, у великом су нескладу са генералним тврдњама да светска криза, а посебно криза у еврозони, негативно утиче на привредне и спољнотрговинске перформансе Србије. Због израженог песимизма становништва у већини европских земаља из којих највише долази страни туристи, могли су се очекивати негативни ефекти на туризам у Србији. На срећу, то се није догодило. Наиме, према подацима Туристичке организације Србије, у првих девет месеци број страних туриста који су посетили Србију био је за 5,2 одсто већи него у истом периоду лане, док је број ноћења за 6,9 одсто надмашио прошлогодишње резултате. Захваљујући томе, према подацима Народне банке Србије, девизни прилив од туризма премашио је 501 милион евра (17,6 одсто више него лане), односно 737 милиона долара (раст за чак 27 одсто).

Ако анализирамо узроке успоравања динамике раста извоза, могло би се рећи да је то великим делом последица прецењене вредности динара у односу на корпу валута (евро и долар).

Ако анализирамо узроке успоравања динамике раста извоза, могло би се рећи да је то великим делом последица прецењене вредности динара у односу на корпу валута (евро и долар). Према обрачуну стручне службе НБС, од краја 2010. па до краја септембра текуће године, динар је реално апрецирао за чак девет одсто, што се морало негативно одразити на мотивисаност извозника да више извозе, јер би то, у условима високе

инфлације у земљи, за многе извознике, значило извоз уз губитке. На крају, када се говори о узроцима успоравања раста извоза, не би требало занемарити и утицај догађања на северу Косова, ефекте суше у другој половини године, па и битно смањење могућности испорука неких производа преко Дунава и Саве.

Ескалација светске дужничке кризе није негативно одразила на девизни прилив који Србија остварује по основу тзв. текућих трансфера у којима су најважније дознаке наших грађана запослених у иностранству.

Важно је, такође, нагласити да се ескалација светске дужничке кризе није негативно одразила на девизни прилив који Србија остварује по основу тзв. текућих трансфера у којима су најважније дознаке наших грађана запослених у иностранству. Подаци говоре да је по том основу пристигло 3,7 одсто више новца (изражено у еврима), односно 12,7 одсто више ако говоримо о доларима. То практично значи да је позитивни салдо текућих трансфера премашио 2,27 милијарди евра, односно 3,22 милијарде долара (дознаке изражене у еврима повећане су за око два одсто, а обрачунато у доларима за више од 12 одсто). Врло је вероватно да је раст дознака био осетно већи него што статистика приказује, али становници који их остварују или добијају из иностранства, због смањења вредности страних валута изражених у динарима, већи део, него што је био случај у истом периоду 2010. г., не уплаћују на своје рачуне у банкама, а поготову их мање мењају за динаре у банкама.

Крајње је време да се из стања фатаморгана вратимо у сурову стварност и још суровију непосредну будућност која нас чека у 2012. години. Ако кренемо од реалног сектора, или још конкретније од пољопривреде, суочићемо се са чињеницом да је пшеницом засејано само 464.500 хектара (у оптималном року засејано је само око 300.000 хектара), што је негативан историјски рекорд, а могло би се догодити да Србија ограничи, или сасвим обустави, извоз пшенице, па чак и да постане нето увозник. Не охрабрује ни податак да индустријска производња (од маја) бележи негативне стопе раста, што је последица низа фактора, пре свега осетног пада тражње на домаћем тржишту и повећања увоза робе широке потрошње која је, због апрецијације динара, ценовно конкурентнија.

Пошто је готово извесно да ће куповна моћ становништва и предузећа у 2012. години бити осетно смањена, реално је очекивати да ће се то негативно одразити на тражњу и производњу индустријских производа.

Пошто је готово извесно да ће куповна моћ становништва и предузећа у 2012. години бити осетно смањена, реално је очекивати да ће се то негативно одразити на тражњу и производњу индустријских производа. Негативни ефекти очекују се и због раста броја незапослених, али и броја пензионера (за око 30.000) што ће, уз реалан пад плата и раст трошкова живота, неповољно утицати на куповну моћ, па тиме и на индустријску производњу. Беспарица, све већа неликвидност, гомилање губитака и све скупљи кредити, такође ће лоше утицати на велики део индустријске производње. Том пакету негативних фактора треба додати још један - уколико се и у наредном периоду вештачки буде одржавала прецењена вредност динара, то ће додатно дестимулисати робни извоз, у коме доминирају индустријски производи.

Осим тога, ако се испуне прогнозе ММФ-а да ће физички обим светске трговине у 2012. бити повећан за 7,5 одсто, а цене индустријских производа за само 1,1 одсто (процењује се да ће цене примарних производа бити смањене за 4,7 одсто), то ће додатно смањити мотивисаност извозника, јер би евентуално повећање извоза, уз потцењену вредност страних валута (изражених у динарима) доносило губитке.

Србија се, иначе, по низу показатеља на крају 2011. налази у тежем положају него крајем 2008, па сходно томе ако је у 2009. години забележено смањење БДП-а од 3,5 одсто.

Чињеница је, такође, да ће због, готово је извесно, слабијег прилива буџетских прихода, субвенције пољопривреди и индустрији бити знатно смањене, што ће негативно утицати на индустријску и пољопривредну производњу у 2012. години. А колапс привреде по правилу је праћен и колапсом финансија. Јер, ако се стање у привреди погорша то ће неминовно утицати на буџетске приходе и однос буџетског дефицита и БДП-а (велика је вероватноћа да ће БДП у 2012. години бити осетно смањен). Србија се, иначе, по низу показатеља на крају 2011. налази у тежем положају него крајем 2008, па сходно томе ако је у 2009. години забележено смањење БДП-а од 3,5 одсто, поставља се питање како се може очекивати било какав раст у 2012. Ствари се и овако могу посматрати - ако је Србија у 2011, у знатно повољнијим екстерним и интерним условима, остварила раст БДП-а од само 1,5 одсто, нереално је планирати било какав раст у 2012. Према томе, план Владе да ће БДП у 2012. остварити раст од 1,5 одсто пре је теоријска, него практична могућност. Ја сам уверен да ће бити забележен пад БДП-а и прети реална опасност да се конкурентност привреде додатно смањи.

Ако ме питате где је излаз из привредног и финансијског колапса са којим ће се, по свему судећи, Србија ускоро суочити, мој одговор је избор нове владе у којој ће се наћи „велемајстори“, а не „мајсторски кандидати“.

Ако се има у виду да се Србија сусреће са озбиљним проблемима алиментирања буџета и одржавања буџетског дефицита на око 4,5 одсто БДП-а, некако логично намеће се питање да ли ће ти проблеми ескалирати у години у којој ће негативни ефекти светске кризе бити знатно већи. Одговор је да би проблеми буџета могли да достигну драматичне размере, нарочито ако се усвоји оправдан захтев привредника да се ПДВ плаћа не на основу закљученог посла већ након наплате. Крајње је неизвесно и колики ће износ тзв. страних директних инвестиција доћи у Србију, и у буџет, али је извесно да ће тај прилив бити знатно мањи, поготово ако Србија ни у фебруару не добије статус кандидата за чланство у ЕУ. У том случају Србија ће моћи да рачуна и на знатно мање средстава из претприступних фондова па ће проблем „крпљења буџетских рупа“ бити екстремно тежак. Питање је да ли ће домаће банке и страни купци желети да, бар у истом обиму, „купују“ државне записе Србије као што су чинили у 2011. години, чак и ако камата која ће их пратити буде висока. И најзад, када се зна да је спољни дуг Србије премашио 24 милијарде евра и да је у првих девет месеци по основу сервисирања тог дуга потрошено готово три милијарде евра, или 12,4 одсто „надуваног“ БДП-а, поставља се питање оправданости новог задуживања у иностранству на бази емитовања државних обвезница. С друге стране, обавезе државе, НБС, предузећа, банака и локалних самоуправа по основу сервисирања спољног дуга су већ и сада веома високе и свако ново задуживање само увећава обавезе. Ако ме питате где је излаз из привредног и финансијског колапса са којим ће се, по свему судећи, Србија ускоро суочити, мој одговор је избор нове владе у којој ће се наћи „велемајстори“, а не „мајсторски кандидати“. У противном, Србија ће остати неразвијена, презадужена земља са све старијим и очајнијим становништвом, другим речима „црна тачка“ у Европи.

Тешко да ће власт, пред изборе, смети да напусти досадашњу политику прецењеног курса динара.

Упркос уверењу да је садашња Влада неспособна и да ће уочи парламентарних избора само отаљавати послове, ипак ћу навести неколико најважнијих мера којима би могао да се ублажи колапс. Мислим да би свакако требало обезбедити више субвенција за пољопривреду а у циљу поспешивања извоза и дестимулисања увоза, односно ублажавања негативних последица потцењене вредности страних валута, курс динара би требало довести до реалног нивоа. Без обзира на то што законом није утврђена

обавеза НБС да одржава реалан валутни курс, централна монетарна институција би то, ипак, морала да чини, јер ако Централна банка најконкурентније земље у свету, реч је о Швајцарској, предузима веома агресивне мере, чак и девалвацију франка, не видим разлог зашто то не би чинила и НБС, поготову ако се зна да је динар прецењен а да је Србија по конкурентности тек на 95 месту и да је високозадужена земља. Имајући у виду да ће Влада, ради пуњења буџета, наставити да емитује динарске и девизне обвезнице прети реална опасност да се и по том основу могу деформисати понуда и тражња девиза и да ће динар наставити да апрецира. Када се говори о могућности вођења политике реалног курса у 2012. озбиљан проблем је што се велики број грађана дугорочно задужио уз девизну клаузулу, па би их депрецијација курса динара довела у тешку ситуацију. Према томе, тешко да ће власт, пред изборе, смети да напусти досадашњу политику прецењеног курса динара. Проблем је што се та политика, због свега раније наведеног, не може дуже одржати и као што су показали новији случајеви Руске Федерације и Аргентине када дође до колапса привреде и финансија - национална валута девалвацијом знатно изгуби вредност а тај шок је веома непријатан. Због насушне потребе за девизама која ће у наредним годинама, вероватно, добити драматичне размере, поспешивање извоза како преко реалног валутног курса тако и преко низа других мера - мора бити приоритет првог реда.

Готово је извесно да ће Србија у другој половини 2012, или у првој половини 2013. године, бити принуђена да моли ММФ да закључи нови стенд бај аранжман.

Кад је реч о страним директним инвестицијама треба их максимално поспешивати али се не могу сложити с досадашњим праксом плаћања страним фирмама за свако новоотворено радно место. Уместо тога, ефикасније би било унапредити услове привређивања и поправити конкурентску позицију Србије. С обзиром на то да се мала и средња предузећа налазе у тешкој финансијској ситуацији која би ове године могла бити још тежа, држава би субвенцијама, али и другим стимулативним мерама, морала да им пружи већу подршку. Не желим да верујем да би италијанске и грчке банке које имају афилијације у Србији, могле да дођу у стање несолвентности и да буду принуђене да износе капитал из Србије, али та могућност ипак постоји. Уколико би се тако нешто догодило то би појачало финансијски и привредни колапс. Због тога је неопходно да Србија, и друге земље Средње и Источне Европе, уз подршку Међународног монетарног фонда покушају да остваре закључке Бечке иницијативе бр. 2. И поред нужне максималне штедне расположивих девизних резерви, Народна банка Србије би требало да повуче одобрени износ средстава од ММФ, јер би то повећало поверење и сигурност девизних штедиша и потенцијалних инвеститора. Уз то, готово је извесно да ће Србија у другој половини 2012, или у првој половини 2013. године, бити принуђена да моли ММФ да закључи нови стенд бај аранжман. И мада никада нисам био присталица сличних аранжмана, мислим да би у драматичној финансијској ситуацији (уколико до тога дође) та опција била корисно, поготову што је Фонд, након слома неолиберала и огромних

Светска дужничка криза и извоз Србије

Пише: Млађен Ковачевић
четвртак, 12 јануар 2012 04:47

финансијских проблема у низу најразвијенијих земаља, битно променио своју филозофију, па је сада знатно пожељнији него што је био почетком овог века.

Аутор је редовни члан Академије економских наука

(Данас)